

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**Розвиток творчої особистості молодших школярів на
уроках української мови**

**Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступення вищої освіти «бакалавр»**

Виконала: студентка 4 курсу 451 групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Початкова освіта
Ручка Діана Олександрівна

Керівник к. філол. н., доцентка Мироненко О. В.
Рецензент вчитель початкових класів,
спеціаліст другої категорії
ЗЗСО № 41 Херсонської міської ради
Жорнова О. Г.

Херсон - 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи розвитку творчої особистості молодших школярів на уроках української мови	5
1.1. Творча особистість, її характеристика	5
1.2. Роль і значення творчої особистості у початковій освіті	10
РОЗДІЛ 2. Методична робота над розвитком творчої особистості молодших школярів на уроках української мови	17
2.1. Аналіз програм та навчально-методичної літератури	17
2.2. Види вправ для розвитку творчої особистості молодших школярів	24
ВИСНОВКИ	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	34
ДОДАТКИ:.....	38
Додаток А. "Кодекс доброчесності"	38

ВСТУП

Актуальність теми обумовлена тим, що початкова освіта – це перший етап навчання, який закладає основу загальної освіти для дітей шкільного віку. На сьогоднішній день в теорії та практиці початкової школи проблема розвитку творчості учнів особливо помітна. Питання особистої творчості є одним із основних питань педагогіки, оскільки соціальний прогрес є способом зростання творчості, він збільшує стереотипи та виробляє нові, нестандартні та часто несподівані рішення, оригінальні методи та шляхи реалізації.

Ідея об'єднати дослідників з інноваційними здібностями до мислення та самостійно знайти рішення актуальних проблем домінувала в сучасній освіті в Україні. Розвиток креативності підвищує усю обізнаність та створює серед дітей потребу на творчість та дослідницьку роботу. Виховання креативності на курсах української мови є особливо важливим. Завдання курсів української мови великі та багатогранні.

По-перше, учні повинні бути обізнані з об'єктивною реальністю мови, розуміти її роль у суспільному житті, вивчати мовні поняття та розуміти структуру мови на всіх рівнях її будови, мовну різноманітність та багатство мовних засобів.

По-друге, необхідно вирішувати щоденні практичні завдання, які повинні відповідати законам і нормативним актам літературної мови, збагачувати словниковий запас учнів, розвивати їхні думки, розвивати навички, правильно, чітко і наочно висловлювати думки та почуття [30, с. 30].

Розвиток творчої особистості вимагає додаткових умов, щоб вона могла розвивати свої здібності українською мовою та досягти хороших результатів.

Мета роботи – дослідити особливості розвитку творчої особистості молодших школярів на уроках української мови.

Згідно з метою було сформовано **завдання** дослідження:

- проаналізувати програми та навчально-методичну літературу з досліджуваного питання;
- розкрити поняття «творча особистість» та її характеристики;
- охарактеризувати роль та значення творчої особистості молодших школярів;
- підібрати різні види вправ на розвиток творчої особистості молодших школярів.

Об'єкт дослідження: процес дослідження розвитку творчої особистості молодших школярів на уроках української мови.

Предмет дослідження – особливості методики роботи над розвитком творчої особистості молодших школярів на уроках української мови.

Методи дослідження: аналіз психолого-педагогічної літератури, мовознавчої, літературознавчої, методичної літератури з теорії розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках української мови; класифікація, узагальнення, порівняння, систематизація, вивчення передового педагогічного досвіду вчителів практиків.

Практична значущість роботи пояснюється тим, що результати дослідження можна використовувати на практиці для розвитку творчих здібностей під час уроків з української мови. Вправи, які ми пропонуємо, можуть бути використані викладачами вищих навчальних закладів у професійній підготовці фахівців; для розробки навчально-методичних посібників, методичних комплектів, дидактичних матеріалів тощо.

Структура роботи. Складається з вступу, двох розділів, висновків і списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи розвитку творчої особистості молодших школярів на уроках української мови

1.1. Творча особистість, її характеристика

Особистість – поєднання різних рис та вад характеру, які вирізняють людину одну від одної. Особистість відкривається через свою творчість, тобто в неї є певні можливості, що розкриваються в творчості.

Творча особистість – людина індивід, яка розвиває творчі здібності, вміння, мотивацію, що отримує здатність вигадувати якісно нові матеріали, технології та духовні цінності.

Творча особистість має здібності, де під здібностями ми розуміємо «психічні властивості людської особистості, що виявляються у її цілеспрямованій діяльності і зумовлюють її успіх» [31, с.39].

Поняття «творчі здібності» є похідним від більш ширшого поняття – «здібності». У філософському тлумаченні «здібності – це риси особистості та суб'єктивна умова успіху певної діяльності» [28, с.186].

Вчений В. О. Моляко розкривав поняття здібності як індивідуально-психологічні особливості, які є суб'єктами умов гарного виконання певного різновиду діяльності. Вони не зводяться до наявності в індивіда знань, умінь і навичок, а виявляються у швидкості, глибині та міцності оволодіння засобами і прийомами діяльності [25, с. 5].

Одним із важливих завдань педагога є забезпечення формування творчої особистості в процесі навчальної діяльності. Л. М. Орновська наголосила, що цього можна досягти, стимулюючи школярів до проведення експериментів, для яких властиві перетворення уявлень, образів, понять, реальних предметів; розкриття нових характеристик об'єктів; нових запитань, отриманих під час експерименту [27, с.39].

Оскільки власна діяльність учнів є важливою для успішної навчального процесу, концепція нової української школи має на меті застосовувати широкий

спектр методів навчання, заснованих на співпраці (ігри, проекти-товариство, дослідження, експерименти, групові завдання тощо) залучення учнів до спільної діяльності, що сприятиме їхній соціалізації та успішному перейманню суспільного досвіду.

Школярі беруть участь у спільних заходах, які сприятимуть їхній соціальній діяльності та успішному переходу на соціальний досвід. Успіх у навчанні включає безліч факторів. Звичайно, спочатку слід врахувати інтелектуальні здібності, тобто здатність аналізувати інформацію, використовувати концепції для оперування та оволодіння новими знаннями. Оцінка ефективності на високому рівні означає втілення творчості та знань високого рівня. Однак є також багато експериментальних робіт на тему залежності успіху навчання від творчості та інтелекту. Але з цього питання, згідно з умовами дослідження, демографічними та психологічними характеристиками випробовуваних, результати різняться [20, с.27].

Творчі здібності – це індивідуально-особистісні якості людини, які визначають успішність виконання нею творчої діяльності різного роду [19, с. 141].

Існують різні траєкторії розвитку творчих здібностей. Частина школярів тренують свої задатки для їх трансформації у здібності, а згодом удосконалюють їх, щоб вони стали творчими. Проте для розвитку творчих здібностей більшості учнів визначальною є саме роль учителя. Наукове, систематичне, свідоме та чітке навчання, зв'язок між теорією та практикою, прагнення до знань та міцності навичок – усі ці принципи викладання допоможуть розвинути інноваційні навички на вищому науково-методичному рівні.

Завдання педагога - проводити роботу над розвитком творчих умінь і навичок учнів на високому науково - методичному рівні. Для цього необхідно дотримуватися дидактичних принципів (зв'язку теорії та практики, міцності, доступності, природовідповідності, тощо). Потрібно керувати процесами творчого пошуку, йдучи від простого до складного: створювати навчальні

ситуації, що спонукають до критичного мислення та сприяють творчій активності учня, розвивати його креативність, здатність до аналізу, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення. При цьому щоразу ускладнювати навчальні завдання, робити їх різноплановими і багатограними.

Важливо мотивувати дітей та стимулювати їх творчу пошукову діяльність. Це можна зробити наступним чином [20, с. 145]:

- створити сприятливу атмосферу;
- стимулювати учнів до формування нових суджень шляхом отримання цікавих вражень;
- чітко визначати мету та очікувані результати, способи оцінювання (доцільно використовувати формувальне оцінювання);
- спонукати до генерування оригінальних, креативних ідей;
- залучувати учнів до планування та створення майбутніх завдань;
- навчання повинно будуватися на засадах поваги, довіри, підтримки;
- надання права самостійно приймати рішення та вільно висловлювати власну думку;
- основою повинен бути діяльнісний підхід;
- використання групової роботи, життєвого досвіду тощо.

В. Дружинін вбачає джерело творчості у наслідуванні зразка, творити, необхідно шляхом наслідування засвоїти зразок активності людини-творця, вийти на новий рівень оволодіння культурою і самостійно спрямуватися далі. Вчений зазначав, що першою головною рисою творчості є не зовнішня активність, а внутрішня діяльність, що створює «ідеальну» поведінку. Другою основною характеристикою творчої поведінки є її спонтанність, здивованість (раптовість), незалежна від зовнішніх ситуативних причин. Діяльність здійснюється свідомо, результатом її виступає продукт діяльності. Діяльність керується певною мотивацією і реалізується за принципом негативного зворотного зв'язку: реалізація результату завершує процес діяльності. В основі творчості – глибока ірраціональна мотивація, яка функціонує за принципом

позитивного зворотного зв'язку: творчий продукт лише підстьобує процес. Однак оцінка того, чи є продукт креативним, базується на соціальних стандартах: новизна, значимість, оригінальність тощо [18, с.15].

Н.І. Черепковська визначає креативність як характеристику процесу, в ході якого дитина стає чутливою до проблем, дефіциту чи недостатності у своїх знаннях, до змішування різнобічної інформації, до дисгармонії елементів навколишнього середовища, визначає ці проблеми, шукає їх розв'язання, висуває гіпотези про можливі розв'язання, перевіряє їх, модифікує, повторно перевіряє і остаточно обґрунтовує результати. Його модель креативності включає три фактори: швидкість, гнучкість, оригінальність. Вивчаючи протягом двадцяти років розвиток творчих здібностей дітей у США, він, однак, відмічає наявність як успіхів, так і невдач, які пов'язані з тим, що офіційна педагогіка приділяє проблемам навчання творчості незначну увагу [36, с. 18].

Усі підходи до розкриття творчості можна розбити на такі групи [12, с.21]:

- дослідження продуктів творчої діяльності – винаходи, наукові теорії, твори мистецтва та літератури, моральні норми тощо;
- дослідження творчого процесу;
- вивчення особистості творця;
- дослідження впливу зовнішніх умов, насамперед соціальних, що сприяють творчості або гальмують її.

Жодний з цих напрямків дослідження, окремо взятий, не може слугувати основою для побудови загальної теорії творчості. У спеціальній науковій літературі творчість зазвичай визначають як процес діяльності, результатом якого є створення якісно нових матеріальних і духовних цінностей, що мають суспільне та особистісне значення. У той же час творчість - це здатність людей створювати нові реалії з доступних реалістичних матеріалів, зазначених на знанні законів об'єктивного світу, які можуть задовольнити різні соціальні та особисті потреби.

Н.В. Іщенко та Т.В. Гордієнко вказували, що творчість людини залежить не тільки від мислення, а й від інших психологічних явищ: інтуїції, уяви, свідомості, емоції, мотивації, пам'яті, волі тощо. Автор вичленує в творчих здібностях три їх складові. Перша – пов'язана з мотивацією і представлена інтересами та нахилами, друга - з темпераментом і проявляється через емоційність, а третя – представлена розумовими здібностями людини [19, с. 134].

Г.С. Костюк складовою творчих здібностей вважає психомоторику, обумовлюючи свою думку єдністю руху, дій, думки та енергопотенціалу людини. Головною умовою роботи механізму творчості, автор розглядає оптимальний стан душі (мислення, почуття, уява) і тіла (енергопотенціал, психомоторика) та гармонійність розвитку всіх його складових. Лише тоді мислення, почуття, уява будуть знаходити нові завдання, психомоторика їх розв'язувати, а енергопотенціал давати життя діям [22, с. 13].

Л.Г. Чорна виділяє якості людини, що визначають наявність творчих здібностей: спонтанність, фантазійність, багатоваріативність, хаотичність, гнучкість та оригінальність думки, інтуїтивність народження ідей, використання підсвідомого у розв'язанні проблем, несподіваність та раптовість виникнення ідей, іноді – наявність суперечностей, як результату необґрунтованих припущень [37, с. 42].

На уроках української мови особливо важливо робити акцент на розвитку творчих здібностей учнів. По-перше, це спонукатиме дітей до вивчення рідної мови. По-друге, якість навчання буде кращою завдяки використанню різних технологій та форм роботи.

Таким чином, творчі здібності являють собою готовність людини до конструктивного і оригінального мислення при рішенні задач в рамках змінюються соціальних і культурних умов в інтересах особистості і суспільства. Вони дозволяють виконувати перетворення предметів, явищ, наочних, чуттєвих і уявних образів, відкривати нове для себе, шукати і приймати оригінальні, нестандартні рішення. У структуру творчих здібностей

входять творче мислення і творчу уяву. Творчі здібності включають в себе наступні критерії: швидкість, гнучкість, оригінальність, точність, схильність до ризику.

1.2. Роль і значення творчої особистості у початковій освіті

Етапу становлення молодшого школяра відводиться важливе значення у процесі розвитку творчості дитини, адже саме в цей час проходить формування дитини вступає в активну і свідому фазу. Учень починає усвідомлювати відносини свої з суспільством, свою поведінку. Якщо раніше основною була гра, то зараз стало навчання – перша соціально оцінна діяльність. Під час навчання в учнів формується творче мислення, уява, бачення навколишнього світу, проявляється пізнавальна активність, установлюється певний тип поведінки [35, с. 19].

В учнів виникає зацікавленість, яка складає основу для розвитку креативного мислення в майбутньому. Розквіт творчості у дітей початкової школи – це процес специфічний. Однією з відмінних рис творчості дитини є створення чогось нового. Якщо дитина зробила свої «відкриття» за допомогою вчителя, то це не можна назвати її творчістю, але при цьому для неї воно є чимось новим. Водночас школяр може запропонувати своє самостійно знайдене рішення навіть якщо воно було раніше відоме. Також треба звертати увагу на вікові можливості учнів: їх творчий підхід до вирішення завдання, креативність мислення, шлях до більш складного запам'ятовування до інстинктивної поведінки, до окремо взятого плану дій та рефлексії, які показують себе при вивченні будь-якого шкільного предмету [22, с. 5].

Попри все вчитель повинен розгледіти індивідуальність кожної дитини, для розкриття її творчого потенціалу. Основне покликання педагога – розгледіти в дитині її здібності та допомогти у їх розвитку. Досвід, який дитина одержала у віці школяра початкової школи, добра передумова для творчого

розвитку в період початкового навчання. Успішність розвитку творчої ініціативності витікає із того, наскільки багатим і різноманітним був досвід дитини.

Тому найважливішим питанням, яке спрямоване в сторону розвитку креативності дитини є навчання та умінням словесного опису засобів вирішення завдання, розповіді про прийоми роботи, основні елементи завдань. Оволодіти необхідним запасом слів для учнів є основою для становлення та засвоєння індивідуального алгоритму дій. Початком творчого шляху є особисте розуміння, а згодом спрямування в зовнішнє середовище [29, с. 112].

Передовий досвід дає змогу виокремити найбільш суттєві засоби розвитку творчих здібностей молодших школярів: наявність різноманітних креативних завдань під час навчання; надання учням можливості працювати окремими групами; застосування різних ігрових методів та дидактичних матеріалів. Найкраще учень початкової школи розкривається на уроках, де він може проявити та реалізувати себе як творча особистість. Найкраще дитина молодшого шкільного віку засвоює матеріал через гру.

На уроках дітям можна створювати ситуації, в яких казкові герої будуть їм допомагати знаходити рішення питань, подорожуючи з ними у країну знань, музики і таке інше. Дитина самостійно вирішуючи поставлену задачу, повинна застосовувати елементи творчості та проявляти креативність. Наприклад, гра «Танграм», де дитині пропонується різноманітність геометричних фігур, з яких вона має створити певні фігури. Ця гра стимулює креативність мислення, розвиток фантазії і розвиває дрібну моторику рук. Можна використати ще ряд задач та ігор, одна з яких представлена професором Дж. Гілфордом, знайти якомога більше самих різних, оригінальних застосувань добре знайомого предмета (камінь, газета, крейда та інші) [12, с. 29].

Ігри – це засоби реалізації творчих можливостей дитини в сучасному світі. Розвиток креативного мислення учнів важливий в будь-якому шкільному віці. Школяр розвивається, творчо використовуючи неординарні методи, участь в творчих іграх, змаганнях, конкурсах-вікторинах, сценічних постановках. В

сучасному світі перед дитиною постає необмежена кількість ресурсів, які дають змогу дитині проявити себе як творча особистість.

Основною метою вчителя нової школи є розвинути в дитини креативну індивідуальність. Молодший шкільний і підлітковий вік мають особливе значення, як для розвитку творчого мислення, так і для психолого-педагогічного супроводу учнів в цілому. У своїй сукупності ці два вікові періоди показують найпотужніший за динамікою відрізок розвитку в плані творчого зростання.

На думку Л.О. Ляшко, у віці молодшого школяра, можемо розглядати питання про повноцінне творче мислення, але воно відрізняється ситуативністю і спонтанністю проявів [23, с. 141].

У підлітковому віці, як стає зрозуміло з робіт Т.Г. Гарбузюк, творче мислення отримує поштовх у розвитку, зміцнюється, входить в систему внутрішньо-психічних зв'язків навчально-пізнавальної діяльності, що закріплюється під контролем особистості [15, с. 129].

Всі основні елементи становлення, які творче мислення може пройти, спостерігаються в період від молодшого шкільного віку до підліткового віку. Молодший шкільний вік відрізняється від усіх попередніх періодів початком активної учбової діяльності. Психологічною основою навчання учня є метод оволодіння ним знань різного змісту та різного рівня важкості, а також перебіг оволодіння новими знаннями. Процес засвоєння знань учнями має включати в себе як запам'ятовування окремих фактів, так і сукупність загального досвіду з особистим, бачення в кожній частині суб'єктивного і практичного.

Саме початок початкової діяльності мотивує дитину, опредмечує велику кількість вимог і в підсумку створює сталі мотиви. З навчанням учень помічає свій сьогоднішній минулий та майбутній світ, її буденність забарвлюється впливом новітньої значимої діяльності – активності пізнавального навчання. Творчість примножується за допомогою умінь і навичок, які постійно розширюються та дитина поступово навчається оперувати по-новому зі традиційними реаліями, заносити їх в раніше невідомі контакти.

Крім того пізнання нового за допомогою навчання поповнюється в ході розвитку інтелектуальних і розумових сил. Учення вимагає від дитини безперервної діяльності, бо пізнання – активний процес. Для розвитку мисленнєвої діяльності учнів потрібно застосовувати мотивацію ззовні, результатом чого буде підвищення розумової здібності дітей: швидко розвивається спостережливість, активується уява, пам'ять, створюються сталі вольові якості індивіда. Такий комплект рис є запорукою творчості – він окреслюється активністю, необхідними зв'язками між психічними процесами, особливо покладається на уяву, ґрунтується на пізнавальній діяльності. Метою творчості на цій стадії послуговує освітній матеріал і буденність учня, яку він бачить під час навчання зовсім по іншому.

На початку становлення свого розвитку учні сміливо знаходять рішення самих різних завдань, оригінально підходять до свого домашнього життя (переносячи в ньому нові знання), без зусиль сприймають різносторонню інформацію. Творчість дістає сильний стимул в операціональному і предметно-змістовному аспектах. Розвитку творчого мислення передують послідовна інтеріоризація засобів навчальної діяльності. Такі дії набувають постійного характеру і проникають в самий центр психіки, що дозволяє їм керувати загальними уявленнями. В кінці першого класу школи учні застосовують набуте знання перекладене в повний обсяг умінь як засіб для пошуку рішень поставлених питань. Створюється внутрішній план дій, він є сильним механізмом творчості, адже внутрішні процеси після «згортання» і «занурення» добре поєднуються та простіше працюють. Цьому сприяє і посилення незалежності школярів. Навчальна діяльність, крім усього іншого, дає можливість розвиватися творчому мисленню дитини, а також дає імпульс мотиву суб'єктивної значущості.

Творча активність всіляко заохочується і винагороджується позитивними оцінками. У свою чергу це може призвести до зміни мотиву: найчастіше для молодших школярів позитивна оцінка і похвала стають більш важливими, ніж знайдене рішення. Такий підхід дітей до навчання, по суті, цілком природний і

відповідає віковим особливостям періоду. Відомо, що мотив суб'єктивної значущості творчого рішення залишається у дітей цього віку нестійким і вкрай недосконалим, хоча він вперше з'являється в онтогенетичній історії їх розвитку [8, с.95]. Навчальна діяльність дисциплінує емоційну активність дитини, що також важливо для розвитку творчого підходу, як це показано в дослідженні В. Ковальчук [21, с.30].

Навчальна діяльність сприяє гармонійній взаємодії чуттєвого і раціонального пізнання, що робить дитячі вистави цілісними, а творче мислення повноцінним, різнобічним і налаштованим до суб'єктивних відкриттів. Крім того, навчальна діяльність привчає дітей до особливостей колективної праці, виховує основи продуктивної міжособистісної взаємодії і таким чином створює основу для нешаблонної групової творчості, а також творчого підходу в міжособистісних стосунках. Варто окремо зупинитися на особливостях психіки молодших школярів, пов'язаних зі специфікою їх розумової сфери. Мислення, як відомо, є провідним психічним процесом в період шкільного дитинства [29, с. 112].

Особливість дітей початкової школи в тому, що матеріал викладений окремими частинами сприймається швидше та стає більш результативнішим. Загалом дітям легше, порівнюючи різні предмети або явища, виділяти відмінності, а не знаходити подібність. Діти можуть знайти рішення в складних ситуаціях завдяки творчому мисленню. Саме воно ґрунтується на зародженні теоретичного мислення, яке включає в себе рефлексію, внутрішній план розумових дій і аналіз.

Особливу характеристику творчості молодших школярів становить притаманна їм конкретна образність мислення. Її наявність цілком зрозуміло, що відбувається переходом від емпірики до теорії і від чуттєвого до раціонального. У творчості конкретна образність проявляється в нездатності охопити об'єкт у цілому. Іншими словами, конкретна образність більше впливає на предметно-змістову сторону творчого мислення, тобто на якість

варіантів і рішення, ніж на творчий підхід. У молодших школярів словесне мислення переважає над творчим [38, с. 102].

Дитині при вирішенні будь-якого завдання набагато легше зробити щось руками, ніж описати словами, а це означає, що словесне мислення знаходиться на порядок нижче від абстрактного. Але не завжди невміння дати чітке пояснення, буде означати, що дитина не справляється з поставленим творчим завданням.

Зазначимо, що для молодшого школяра головне викликати інтерес до навчання, спонукати до пізнання нового та намагатися активувати розумову діяльність дитини. Якщо зацікавленість дитини постійно зростає, то зрозуміло, що і активується творче мислення та поєднання раніше отриманих знань та набутих. Можна виділити міжфункціональні зв'язки, зростаючий контроль свідомості і особистості, дозрівання більш продуктивних форм мислення [29, с. 112].

Недостатньо сформована індивідуальність дитини даного вікового періоду занижує рівень творчого мислення, перспективи подальшого навчання та розвитку психології дитини. На даному ж етапі найважливішими досягненнями в творчому розвитку є: оволодіння творчим методом мислення, оволодіння вільною аналітико-синтетичною діяльністю в руслі теоретикоемпіричної системи.

Отже, в результаті теоретичних досліджень ми виявили, що творчість – це діяльність, яка може створити нові матеріальні та духовні цінності. Творчість має подвійний психологічний аспект: особистісний (здатність, мотивація) та процедурний (навички, вміння, знання). Для особистості, яка прагне до творчості, характерна оригінальність, ініціативність, висока самоорганізація, величезна працездатність. Творча особистість знаходить задоволення не стільки в досягненні мети праці, скільки в самому процесі. Серед умов, що стимулюють розвиток творчих здібностей особистості, виокремлюються такі: ситуації незавершеності або відкритості (на відміну від регламентованих, суворо контрольованих); спонукання до постановки питань; стимулювання

відповідальності й незалежності; акцент на самостійних розробках, спостереженнях, почуттях, узагальненнях тощо.

Передумовою творчості є те, що дитяча творчість – це творчість, яка є потенціалом для різноманітності мислення, почуттів та дій. Відмітною ознакою творчості та уяви учнів є створення нових образів у процесі навчання. Етапи формування дитячої творчості та стадії творчої діяльності можна умовно виділити. Перший етап – копіювання готового, наслідування. Другий етап - творча імітація: введення нових елементів, виконання самодіяльності без суттєвих змін до інших запропонованих дій, режимів та ідей. Третій етап - репродуктивна творчість: заснована на запропонованій програмі (ідеї), але здатність зробити багато перетворень, може внести зміни. Четвертий етап: справжня креативність, створення нової творчості.

РОЗДІЛ 2. Методична робота над розвитком творчої особистості молодших школярів на уроках української мови

2.1. Аналіз програм та навчально-методичної літератури

Типові освітні програми для 1-4 класів у закладах загальної середньої освіти базується на Законі України «Про освіту» та Державного стандарту початкової освіти. У програмі визначаються вимоги до конкретних очікуваних результатів навчання; він коротко описує відповідний зміст кожного інтегрованого курсу чи навчального предмета.

У меті освітньої програми О. Савченко більше дотримується принципу дитиноцентризму, а отже, більша увага приділяється розвитку дитини. Р. Шиян більше спрямована на формування здатності використовувати українську мову в повсякденному житті.

Лінгводидакт Р. Шиян, ставить головним завданням мотивувати учнів навчитися читати, про що не йдеться в програмі О. Савченко. Також Р. Шиян зосереджений на розвитку діалогічного мовлення і театралізації, а О. Савченко зосереджується на розвитку мислення і творчості учнів. Р. Шиян зупиняється на сприйнятті учнями медіапродуктів, а О. Савченко зупиняється тільки на медіатекстах. Вона наголошує на самостійній роботі учнів з книгами. Р. Шиян більш ефективним бачить застосування ігор і навчання у колективі.

Програми Р. Шиян та О. Савченко мають наступні схожості [34]:

- ґрунтуються на компетентнісному підході;
- визначено вимоги до осіб, які розпочинають навчання;
- передбачно формування закладами освіти власної освітньої програми на основі типової;
- визначено вимоги до конкретних очікуваних результатів навчання.

Основні відмінності:

- у програмі Р. Шиян 1 і 2 класи описані разом, а у програмі О. Савченко окремо;
- у програмі Р. Шиян обов'язковими є результати навчання, а в О. Савченко вони є не обов'язковими;
- у програмі Р. Шиян пропонується зміст в кінці кожної змістовної лінії, а у програмі О. Савченко зміст навчання паралельно з очікуваними результатами.

Мовно-літературно освітня галузь під керівництвом О. Савченко має назву – «Навчання грамоти». У програмах діють такі змістовні лінії, а саме [34]:

- «Взаємодіємо усно», де Р. Шиян вважає важливим, коли учень перепитує, виявляє увагу, висловлює власні погляди (у О. Савченко це у 2 класі);
- «Читаємо», де Р. Шиян вважає, що учень повинен сам обрати книгу, виділяти головне і другорядне у тексті, висловлювати власні думки, творчо працювати над прочитаним матеріалом (наприклад, намалювати якийсь сюжет казки, або придумати іншу кінцівку). За О. Савченко дитина не відходить від тексту: переказує книгу, характеризує образи героїв, вміє берегти книгу;
- «Взаємодіємо письмово», де за Р. Шиян дитина пише рукописними буквами; вміє створювати невеликі висловлювання; перевіряє написане; виправляє недоліки помилок, як самостійно, так і за допомогою вчителя. За О. Савченко, учень розрізняє друкований і рукописний текст; вміє писати під диктовку, речення з 3-4 слів;
- «Досліджуємо медіа», де за О. Савченко учень сприймає зміст і форму простих медіапродуктів; бере участь в обговоренні змісту та форми медіапродукції; розповідає про свої враження від медіапродукції, яку він прослухав або подивився. За Р. Шияном спостерігає за використанням кольору, музики, анімації в медіатексті; визначає, кому і для чого призначений медіатекст; висловлює власні думки і почуття з приводу прослуханих чи переглянутих простих медіа текстів;

- «Досліджуємо мовлення», де Р. Шиян зауважує, що дитина спостерігає за мовними одиницями та явищами, відкриває деякі закономірності співвідношення звуків і букв, значення слів, їх граматичної форми та ролі в реченні;
- «Театралізуємо» (тільки у Р. Шиян), де дитина відтворює персонажів казок і байок використовуючи інсценізацію. Під час цього процесу можна імпровізувати, передавати свої враження, обговорювати враження з позиції глядача, описувати власні почуття від інсценізації.

Завданнями освітньої програми мовно-літературної освітньої галузь під керівництвом О. Савченко є [34]:

- формування інтересу до рідної мови та виховувати в учнів позитивне ставлення до української мови, читання книг, бажання вдосконалювати своє мовлення, дитячої книжки;
- розвиток літературно-творчих та пізнавальних здібностей учнів;
- уміння брати участь і письмових та усних монологічних висловлюваннях, інсценізаціях та у діалогах;
- формування компетентностей працювати з різними джерелами інформації;
- формування умінь працювати з текстами різних жанрів (навчальні, художні, медіа тексти, науково-популярні);
- опанування початкових лінгвістичних знань і норм української мови засобом дослідження мовних одиниць і явищ.

Мовно-літературно освітня галузь під керівництвом Р. Шиян має назву – «Рідномовна освіта», завданнями якої є [34]:

- знайомство учнів з жанрами і тематикою дитячої літератури;
- формування в учнів навичок читання;
- розвиток навичок самостійного читання;
- формування умінні працювати над науково-художніми і художніми текстами;

- оволодіння прийомами образного і структурно-сміслового аналізу текстів різних видів;
- розвиток логічного, критичного, образного мислення та мовлення;
- вироблення уміння самостійно працювати з різною інформацією;
- формування прийомів роботи з довідковою, періодичною та дитячою літературою;
- формування вмінь створювати медіапродукти і спілкуватися за допомогою медіа засобів, здійснювати безпечне і критичне використання медіапродукції;

Отже, подані освітні програми є відмінними. Р. Шиян спрямовує мету освітньої програми на розвиток у дітей здатності користуватися мовою у власному та суспільному житті, а О. Савченко бачить мету у розвитку самої дитини за допомогою мови, формування в неї компетентностей та здібностей, тобто у неї освітня програма побудована на принципі дитиноцентризму. У неї передбачений предмет «Навчання грамоти». Також, Р. Шиян має змістову лінію «Театралізуємо», де намагається формувати в учнів здатність до відтворення прочитаного за допомогою інсценізації. Обидві освітні програми реалізують один Державний стандарт початкової освіти, який ґрунтується на компетентнісному підході, що підвищує якість освітнього процесу.

Проблема розвитку творчих особистостей школярів детально вивчали такі дослідники як: Ю. Азаров, Л. Виготський, В. Загвязинський, І. Зязюн, В. Кан-Калік, М. Нікандров, Н. Кічук, Б. Коротяєв, Г. Тарасенко, Ю. Самарін, С. Сисоєва, Л. Яроцук та інші. На думку Д. Богоявленської, головною умовою формування творчо обдарованої особистості на уроках можна вважати навчання дітей нестандартному мисленню, вмінню генерувати оригінальні, незвичайні ідеї. Звичайно, творчість неможлива без закріплення і розвитку тих цінностей, які даровані людині при народженні[4].

Педагогічна система Василя Сухомлинського, як зазначають її дослідники М. Антонєць, В. Кузь, Н. Побірченко, А. Розенберг, М. Мухін, базується на науково обґрунтованій меті виховання – всебічному розвитку

людини як особистості. Провідні методисти (Богущ А., Вашуленко М., Савченко О., Орланова Н. та інші) перевагу творчих робіт на уроках мови над іншими видами навчальної діяльності вбачають у тому, що творча праця виводить учнів за межі штампованих, часто набридлих, нудних завдань, виробляє самостійність, ініціативу, заохочує до змагання.

Значний потенціал щодо розвитку творчих здібностей учнів початкових класів мають уроки української мови. К. Ушинський їх завдання вбачав у тому, щоб розвинути в дітях ту природжену здібність, яку називають даром слова, навчити їх свідомо володіти цінностями рідної мови і граматики (пізнання логіки мови), застосовуючи усні та письмові вправи, які мають поступово ускладнюватися. Як основу він радив використовувати найкращі зразки народної творчості (билини, пісні, казки, прислів'я, загадки), а також кращі твори письменників.

Ступінь успішності реалізації засобів творчого розвитку залежить від особливостей організації навчального процесу вчителем, уміння педагога доречно і в цікавій формі запропонувати учням завдання [32, с.13].

Великі можливості щодо організації творчих здібностей на уроках української мови молодших школярів має дидактична гра. Дидактична гра – творчий засіб навчання, виховання і розвитку здібностей, призначений для розвитку спостережливості, уваги, пам'яті, уяви, мислення, мовлення, креативності, тому дидактичні ігри можна використовувати під час проведення будь-якого уроку у початковій школі. Сучасна дидактика, звертаючись до навчання у формі гри, вбачає в собі можливості ефективної взаємодії учнів і вчителів та властиві фактори безпосередності та непередбачуваності [35, с.83].

Дослідники М. Коновальчук та А. Кукобко розробили систему дидактичних ігор, призначених для розвитку провідних психічних процесів, задіяних у творчій. Приклади дидактичних ігор, які мали значний розвивальний вплив на молодших школярів та викликали зацікавленість, інтерес у дітей: Домалюйте малюнок (учитель показує малюнок, частина якого закрита і невідома дітям. Завдання дітей – відтворити частину закритого малюнка. Потім

порівняти свої салюнки з закритою частиною); Зміна властивостей (керівник розповідає ситуацію, в якій люди, предмети або тварини змінюють свої властивості) [17, с. 34].

У процесі мовної освіти розвиток дитячої творчості в основному пов'язаний з мовленнєвою діяльністю. Так, зокрема, Н. Бондаренко, досліджує умови розвитку творчих особливостей молодших школярів у процесі мовної діяльності, до загально-педагогічних полягають такі [5, с.22]:

1. Використання психолого-педагогічних прийомів навчання, що забезпечують учнів самостійною творчою діяльністю. Виконання цієї умови повинно забезпечити позитивну мотивацію творчої діяльності молодших школярів та забезпечити ефективні психологічні та педагогічні стимули для спрямування діяльності учнів у необхідному напрямку.

2. Розповідати систематичні роботи зі школярами у творчому та розвивальному середовищі. У повсякденному житті використанні знання тісно переплітаються, утворюючи єдину систему. Тому учень повинен систематично спостерігати за об'єктами або явищами: в єдності зі зв'язками, в які він вступає. Завдяки словесній та мовленнєвій діяльності розвиваються основні психологічні процеси дітей, забезпечуючи тим самим систематично-словесну роботу в творчому та розвивальному середовищі.

Згідно з дослідженнями Д. Романовської, у процесі мовленнєвої діяльності психологічні та навчальні умови для виховання творчої особистості учнів можна розглядати наступним чином [23, с. 5]:

1. На основі особистісної спрямованості взаємодії між викладачами та учнями, стимулюючий розвиток креативності в навчанні. Цей вид взаємодії між викладачами і учнями ґрунтується на спільній діяльності із створення мовлення як передумови для спілкування. У цьому виді діяльності відсутня очевидність на поділ взаємодій між учнями та вчителями. Педагогічне стимулювання розвитку творчих здібностей, що здійснюється на основі особистісно зорієнтованого характеру взаємодії учителя з учнями. Це сприяє поєднанню дитячої діяльності, самостійності, ініціативи, творчої свободи та керівництва

учнями, а також доброзичливості та прояви уваги учасників педагогічного процесу.

На думку Д. Романовської, ефективний творчий розвиток може бути забезпечений лише за допомогою позитивної та емоційної творчої діяльності, оскільки емоції – це почуття, що «надихають, організовують і спрямовують сприйняття мислити і діяти» [23, с. 9]. Емоційно-чуттєвий досвіду учнів у процесі навчання може бути забезпечене через емоційну підготовку дітей, емоційну насиченість навчального матеріалу та методів навчання, незвичність способу постановки цілей та завдання, чіткість і динамічність переходу від одного виду роботи до іншого, вчасний перехід від пояснення до практичних дій учнів.

2. Формування навичок довільної візуалізації психічного образу молодших школярів. Візуалізація ментальних образів, що створюють образи в мозку на основі попереднього досвіду, є важливою частиною уяви та творчої діяльності. Довільна візуалізація ментальних образів є однією з передумов творчої мовленнєвої діяльності в молодшому шкільному віці, як наслідок, розвитку творчих здібностей.

3. Забезпечення вербалізації уявлень учнів на основі мовленнєво-творчої діяльності. Вербальному (логічному) і невербальному (символічному) мислення протистоять багато дослідників творчих процесів. Однак, як ми всі знаємо, що завершальним етапом будь-якої творчої поведінки є організація, критичний аналіз і упорядкування результатів діяльності. На цій стадії важливою є взаємодія вербального та невербального мислення. Для того, щоб забезпечити баланс між цими двома способами мислення молодших школярів, рекомендується використовувати об'єктивацію вигаданих образів через мовлення.

4. Залучення учнів у тематично-пластичних засобах для реалізації образу.. Образ уяви можна об'єктивізувати не лише мовою, а й практичною діяльністю школяра. Тематично-пластичні заходи дозволяють дітям розширити свої відкриття. У цьому випадку мовленнєва діяльність може відігравати

стимулюючу роль і може бути результатом власних дій молодших школярів з тематично-пластичним матеріалом [20, с. 145].

Отже, аналіз програм та навчально-методичної літератури дає змогу зробити висновок, що у процесі навчання української мови відбувається розвиток творчих здібностей молодших школярів.

2.2. Види вправ для розвитку творчої особистості молодших школярів

Вправи на творчий розвиток мають важливе значення для розвитку мови та мислення. Вони активізують та розширюють словниковий запас дітей, аналізують та синтезують слова та речення, покращують мовлення та слух дітей, прищеплюють інтерес та любов до мови, розвивають орфографічну зуркість. [19, с. 141].

Розглянемо методику використання окремих творчих вправ та завдань на уроках української мови в початкових класах.

Для кращого засвоєння теми «Складання речень за малюнками» у 1 класі доцільно проводити таку вправу:

«Кубування»

Мета: розширити словниковий запас учнів; удосконалити вміння складати словосполучення, речення; розвивати спостережливість, зв'язне мовлення, вміння порівнювати, критично мислити, розповідати за малюнком і про події з власного життя; виховувати старанність, інтерес до навколишнього середовища.

Обладнання: кубик Блума.

Етап уроку. Актуалізація знань учнів

Групова робота, стратегія «Кубик Блума» Кожна група усно обговорює відповіді, виконує письмово завдання в зошитах. Обирають відповідача з кожної грані при колективній перевірці завдань. Учасники групи уважно працюють при колективному обговоренні, доповнюють відповіді інших груп, виправляють помилки, пропонують свої варіанти. Завдання для граней куба:

1. Назви слова зображені на малюнках, запиши їх.
2. Придумай речення до записаних слів.
3. Поясни, з якої букви пишуться імена.
4. Запропонуй речення, яке складається з 4 слів. Запиши їх.
5. Чому речення завжди пишеться з великої букви?
6. Поділись. Склади речення вживаючи слова, які починаються з приголосного звуку.

Застосовуючи цю стратегію, ми здійснювали перехід від менш складних завдань (з точки зору мисленнєвої діяльності) до більш складних. Отже, стратегію можна застосувати на всіх стадіях уроку, але краще на стадії актуалізації та рефлексії.

«Кубик Блума» варто застосовувати до розгляду чогось, що учні добре знають, тому, необхідно дуже ретельно ставитись до обрання теми. Тобто тема повинна визначити коло питань, на які доведеться відповідати. «Кубик Блума» є універсальною стратегією для розвитку критичного мислення молодших школярів, яка дозволяє на високому рівні якісно оволодівати механізмами аналізу, синтезу, узагальнення і оцінювання.

Отже, стратегію можна застосувати на всіх стадіях уроку, але краще на стадії актуалізації та рефлексії. «Кубик Блума» варто застосовувати до розгляду чогось, що учні добре знають, тому, необхідно дуже ретельно ставитись до обрання теми. Тобто тема повинна визначити коло питань, на які доведеться відповідати. «Кубик Блума» є універсальною стратегією для розвитку критичного мислення молодших школярів, яка дозволяє на високому рівні якісно оволодівати механізмами аналізу, синтезу, узагальнення і оцінювання.

Для кращого засвоєння теми «Апостроф» у 1 класі доцільно проводити таку вправу:

«Спіймай апостроф»

Учитель називає слова. Учні оплеском у долоні ловлять слова з апострофом. Для гри можна використати такі слова:

Б'ють, шиють, буряк, м'ята, тьмянний, тім'я, в'ю, п'ять, рум'яний, свято, в'язка, ваза, сім'я, сімка, солов'ї, солома, в'язи, вазон, подвір'я, крякати, в'янути, ранок, п'ю, дев'ять, матір'ю.

Під час проведення ігри учні остаточно закріплять свої знання про апостроф. Також ця вправа спрямована на розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі розвивального навчання. Подібні ігри є ще і колективними, тому вони згруповують дітей.

Для кращого засвоєння теми «Питальні речення» у 2 класі доцільно проводити таку вправу:

«Запитайлик».

Учитель називає будь-які два предмети, наприклад, «м'яч» і «кіт». Учасникам гри необхідно скласти якомога більше різноманітних запитань, у яких обов'язково використовуються ці слова. При цьому запитання мають бути по можливості незвичайними, іноді смішними. Наприклад, діти можуть скласти запитання: "Чи грають коти у футбол?"; "Якщо кіт буде багато їсти, то стане круглим, як м'яч?" тощо.

Пропоновану методику розвитку творчих здібностей молодших школярів було спрямовано на забезпечення:

- 1) практичного засвоєння норм у процесі сприймання-розуміння, аналізу, продукування текстів різних типів і стилів;
- 2) розширення особистісного досвіду творчої діяльності молодших школярів;
- 3) позитивного емоційного супроводу в роботі над творчими вправами й завданнями;
- 4) розвитку творчих здібностей учнів. Її мета – формування комунікативно виправданого, креативного, виразного мовлення молодших школярів.

Для кращого засвоєння теми «Урок розвитку зв'язного мовлення» у 2 класі доцільно проводити таку вправу:

"Асоціативний кущ"

З метою розвитку зв'язного мовлення складається мовленнєвий асоціативний куц, як-от: «Матуся», «Природа навколо мене», «Моя подруга», «Цікавий світ» тощо.

Алгоритм складання асоціативного куца [21, с. 250]:

1. Записати на дошці в центрі ключове слово чи фразу;
2. Записати будь-які слова чи фрази, які спадають на думку;
3. Ставити знаки питання біля частин куца, в яких є невпевненість;
4. Записувати всі ідеї, які з'являються чи скільки дозволяє час.

Даний прийом допоможе розвинути зв'язне мовлення методом асоціативного куца. Учитель має пам'ятати, що асоціації не бувають правильними чи неправильними. Асоціації мають суб'єктивний характер, вони у кожного свої, тому, якщо учень до слова весна назвав асоціацію диван, попросіть його пояснити, як він міркував. Саме процес встановлення зв'язків між двома поняттями: тим, яке є темою і словом - асоціацією є найціннішим.

Для кращого засвоєння теми «Загальне поняття про іменник» у 3 класі доцільно проводити такі вправи:

Вправа № 1. 1. Спишіть слова у два стовбчики: перший стовбчик – іменники, які відповідають на питання що?, а у другий – іменники, які відповідають на питання хто?

Дівчинка, мама, стілець, тополя, мороз, береза, горобець, лікар, кіт, машина, магазин, ящірка, школа, горобець, вітер, школяр, [10, с.117].

Вправа № 2. 1. Спишіть прочитаний текст.

Сумні, зажурені стоять узимку дерева.

Он велетенський дуб, усе ще вкритий золотом жовтого листя. А он молода берізка звисила донизу довгі голі віти. А поруч стоїть струнка вічнозелена ялина (За *Юрієм Старостенком*).

2. Про що говориться в першому реченні? Що ви можете сказати про наступні речення? Підкресли іменники, які допомагають пов'язати ці речення між собою.

3. Яке з підкреслених слів є загальною назвою групи предметів? [10, с.119].

Вправа № 3. 1. Прочитай виразно слова зі звуками [дж],[дз].

Метелик, учениця, космонавт, пшениця, черешня, банкір, фіалка, береза, шахтар, тракторист, *кукурудза*, айстра, *бджола*, ведмідь, снігур, *джміль*, дятел, агроном, фермер, троянда, верблюду.

2. За групами випиши іменники.

Люди:

Тварини:

Рослини:

3.Склади речення з виділеними словами. Визнач, якими членами є вжиті в реченні іменники [10, с.117].

Вправа № 4. 1. Прочитай вірш.

ЩО Я ЛЮБЛЮ

Матусю люблю, *батька* люблю,
 Люблю *хатину* рідну свою,
 і школу рідну, і *вчителів*,
 село, де вперше *сонце* зустрів,
 люблю в *криниці* блакитну *глиб*
 і *лан*, що родить для мене хліб,
садок, з якого *грушки* несу,
горбок, де білі *вівці* пасу,
 бо ті *горбочки*, *лани*, *ліси* –
 для мене повні *добра* й *краси*,
 бо все, що бачу навколо я, -
 то *люба*, рідна моя земля!

Марійка Підгірянка

2. З вірша випишіть виділені слова за групами.

Назви істот:

Назви неістот:

3.Познач будову слів: хатину, садок, грушки, горбочки [10, с.118].

Для кращого засвоєння теми «Особові займенники» у 4 класі доцільно проводити такі вправи:

Вправа № 1. 1. Послухайте вірш.

Хороші друзі в мене є, і ми – одна сім'я.

Ми завжди думаєм одне – і ти, і він, і я.

Нам любе сонце й тихий гай, долини і поля,

Ми дуже любим рідний край – і ти, і він, і я!

2. Використанні у вірші займенники, випишіть.

3. Особу і число займенників зазначте у дужках.

Порада: Вимовляйте слово *ми* голосно, а слово *я* – пошепки.

4. Обсудіть, чому так говорять [11, с.123].

Вправа № 2. 1. Спиши та підкресли особові займенники.

1. Ой піду я понад лугом... 2. Ой зійди, зійди ти, зіронько вечірняя. 3.

Питається сон дрімоти: «Де ж ми будем ночувати?..». 4. Щоб у вас і в нас все було гаразд! Щоб ви і ми щасливі були! 5. Не хилися, явороньку, ще ж ти зелененький, не журися, козаченьку, ще ж ти молоденький! 6. Як я собі заспіваю двома голосами, один голос піде гаєм, другий лісами (З українських народних пісень).

2. Над займенниками напишіть особу і число.

3. Назви кілька слів, у яких звуків більше, ніж букв, і кілька слів, у яких букв більше, ніж звуків [11, с.123].

Вправа № 3. 1. Прослухайте байку, вставляючи пропущені з довідки займенники. Поясніть одне одному Соняшникові «чудеса».

СОНЯШНИК

Чванливий Соняшник в кругу сім'ї розмову вів, хвалив себе без краю: - ... можете позаздрити ... - над Сонцем ... велику владу маю. В годину літню – соняну, ясну - ... чудеса творю своєю головою. Куди ... не поверну – і Сонце повертається за

Павло Ключина

Довідка: ви, я, мені, її, мною.

2. Визначте, на кого вказують займенники в тексті байки.

3. Складіть кінцівку байки. Скористайтесь особовими займенниками [11, с.124].

Вправа № 4. 1. Прочитайте уривок.

Які прекрасні звуки нашої рідної мови! Які вони мелодійні й милозвучні! Кожен звук її малює собою цілу картину. Звук створює свої шедеври не тільки в нашій мові, а й у голосах природи (За Дмитром Ревуцьким).

2. Назви використані в тексті займенники. Обґрунтуйте їхню роль і уривку.

3. Склади й запиши продовження тексту, використовуючи займенники [11, с.125].

Отже, такі вправи та завдання складають систему, яка дає змогу сформувати і розвинути всю різноманітність інтелектуальної і творчої діяльності учнів та забезпечити перехід від репродуктивних, формально-логічних дій до творчих. Треба пам'ятати, що творчі здібності забезпечують швидке набуття знань та умінь, закріплення та ефективного застосування їх на практиці. А це означає, що для розвитку творчих здібностей велике значення має розвиток психічних процесів – пам'яті, уваги, уяви тощо. Саме ці якості, за даними психологів, – основа для розвитку продуктивного мислення і творчих здібностей учнів.

Місце розвивальних та творчих вправ у структурі уроку залежить від багатьох факторів [25, с. 113]:

- рівня підготовки учнів;
- дидактичної мети;
- характеру навчального матеріалу; часу, відведеного на вивчення теми.

Використовуючи розвивальні творчі вправи треба дотримуватись таких вимог:

- цілеспрямованість застосування;
- підпорядкованість тематиці, навчально-виховній меті уроку;
- відповідність віковим та індивідуальним особливостям;

- нерозривний зв'язок з іншими формами та методами роботи.

Отже, розвивальні творчі вправи мають велике значення для розвитку мови і мислення учнів; активізують поширюють їх словниковий запас; привчають проводити аналітико-синтетичну роботу над словами та реченнями; поліпшують фонематичний слух дітей; розвивають правописну зіркість; прищеплюють інтерес і любов до мови.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши дану тему, ми дійшли таких висновків:

Особистість – поєднання різних рис та вад характеру, які вирізняють людину одну від одної. Особистість відкривається через свою творчість. Творча особистість – людина індивід, яка розвиває творчі здібності, вміння, мотивацію, що отримує здатність вигадувати якісно нові матеріали, технології та духовні цінності.

Творча особистість має здібності, де під здібностями ми розуміємо «психічні властивості людської особистості, що виявляються у її цілеспрямованій діяльності і зумовлюють її успіх» [31, с.39].

Творчі здібності особистості являють собою готовність людини до конструктивного і оригінального мислення при рішенні задач, в рамках змінюються соціальні і культурні умови в інтересах особистості і суспільства. Вони дозволяють виконувати перетворення предметів, явищ, наочних, чуттєвих і уявних образів, відкривати нове для себе, шукати і приймати оригінальні, нестандартні рішення. У структуру творчих здібностей особистості входять творче мислення і творча уява. Творчі здібності включають в себе наступні критерії: швидкість, гнучкість, оригінальність, точність, схильність до ризику.

Творча діяльність дітей покликана адаптуватися до людської культури і є передумовою для розширення творчості в сучасному суспільстві. Творчість – одна з найбільш значущих форм інтелектуальної діяльності дітей. Це можна розглядати як універсальну здатність забезпечити успіх різних видів діяльності для дітей. Будь-який творчий акт – результат його активних пізнавальних, творчих дій. Засвоєння дитиною мови є творчим процесом, гра – це теж творчість, адже, створюючи нові ігрові ситуації, дитина вносить своє, суб'єктивне в ігрові дії, зображувальну діяльність, музику, конструювання тощо.

Для учнівської творчості характерний пізнавальний, творчий інтерес. Передумовою творчості, творчих можливостей дітей виступає креативність, як потенційна здібність до різностороннього мислення, почуттів та дій.

Значний потенціал щодо розвитку творчих здібностей учнів початкових класів мають уроки української мови. Ступінь успішності реалізації засобів творчого розвитку залежить від особливостей організації навчального процесу вчителем, уміння педагога доречно і в цікавій формі запропонувати учням завдання. Для того щоб успішно керувати розвитком творчості учнів, вчителі повинні розуміти індивідуально-психологічні особливості дітей, постійно розвивати їх спогади, уяву та фантазію, а також надихати та підтримувати певний інтерес до видів роботи. Підвищенню творчої активності учнів на уроках української мови сприяють нестандартні форми їх організації: уроки-конкурси, змагання, вікторини, мандрівки, конференції, уроки-казки, ділові ігри, тематичні ігрові уроки, завдяки яким учні краще та швидше засвоюють навчальний матеріал.

Запропоновані види вправ для розвитку творчих здібностей особистості молодших школярів було спрямовано на забезпечення: практичного засвоєння норм у процесі сприймання-розуміння, аналізу, продукування текстів різних типів і стилів; розширення особистісного досвіду творчої діяльності молодших школярів; позитивного емоційного супроводу в роботі над творчими вправами й завданнями; розвитку творчих здібностей учнів. Її мета – формування комунікативно виправданого, креативного, виразного мовлення молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антипець В. П. Розвиток творчих здібностей учнів початкових класів як основи креативної особистості. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2015. Вип. 125. С. 279-282.
2. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. К. : Фенікс, 2014. 136с.
3. Білик Т. С. Творчі здібності молодших школярів засобами ігрових технологій. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД» 2015.
4. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей: пособие для учителя. ИД «Федоров». 2009. 416 с.
5. Бондаренко Н. Формування творчої особистості молодшого школяра засобами слова. *Початкова школа*. 1998. № 9. С.22-24.
6. Будій Н. Д. Обдаровані діти: виявлення – навчання – розвиток. *Початкова школа на перехресті проблем: матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції*. Тернопіль: Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2004. С. 3-7.
7. Будій Н. Д. Проблема розвитку творчих здібностей дітей шестирічного віку в контексті особистісно орієнтованого навчання. *Особливості освіти дітей шестирічного віку: проблеми, пошуки, досвід, знахідки: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Київ : Київський міський педагогічний університет імені Бориса Грінченка, 2004. С. 21-23.
8. Будій Н. Д. Розвиток творчих можливостей молодших школярів у контексті інноваційних освітніх технологій. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка: [зб. наук. праць]*. Київ : Київський міський педагогічний університет імені Бориса Грінченка, 2005. №4. С. 110-114.
9. Будій Н. Д. Творча обдарованість учнів: характерні особливості. Творчість як засіб особистісного росту та гармонізації людських стосунків: *матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*.

- Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2005. С. 27-28.
10. Вашуленко М. С., Мельничайко О. І., Васильківська Н. А. Українська мова 3 клас. Київ, Освіта, 2013. 192 С.
 11. Вашуленко М. С., Дубовик С. Г., Мельничайко О. І. Українська мова 4 клас. Київ, Освіта, 2015. 192 С.
 12. Вітер Л. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках української мови. *Українська мова і література*. 2000. Число 37 (жовтень). С. 4-5.
 13. Воронюк І. В. Психологічні особливості реалізації творчого потенціалу молодших школярів. К.: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2003. 20с.
 14. Выготский Л. С. Воображение и творчество в младшем школьном возрасте. СПб., 1997. 345 с.
 15. Гарбузюк Т. В. Формування творчої активності учнів початкової школи у різноманітній музичній діяльності. *Соціокультурні функції мистецтва у музично-естетичному просторі сьогодення: Матеріали обласної науково-практичної конференції (м. Стаханов, 03 квітня 2014 р.)*. Стаханов: ВП «Стахановський навчальний комплекс: Луганського національного університету імені Тараса Шевченка», 2014. С. 129-135.
 16. Гаспарова Е.М. Режиссерские игры. Игра дошкольника. М.: Просвещение, 1989. С.30-48.
 17. Гемзюк О.Р. Творчі завдання з української мови. 4 клас: Дидактичний матеріал. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2011. 80 с.
 18. Дружинін В. Н. Психологія загальних здібностей. Питер, 2002. 386 с.
 19. Іщенко Н.В., Гордієнко Т.В. Творчі здібності молодших школярів. Бердянськ : БДПУ, 2018. Ч. 1. с. 134-136.
 20. Іщенко Н.М. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2017. С.92-94.

21. Ковальчук В. Ю. Модернізація професійної та світогляднометодологічної підготовки сучасного вчителя : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня. К., 2006. 34 с.
22. Костюк Г.С. Здібності та їх розвиток у дітей. К., 2008. 80 с.
23. Ляшко Н. О. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках української мови (4 клас). 2013. Вип. 110. С. 141-143.
24. Матвійчук Т. В. Основні напрямки дослідження творчих здібностей у психології та педагогіці. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2013. № 1. С. 145-150.
25. Моляко В.О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. 2005. №6. С.4-5.
26. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
27. Ороновська Л. Розвиток творчої активності молодших школярів на уроках музики. *Мистецтво та освіта*. 2003. № 4. 57 с.
28. Осадченко І. Характеристика поняття «творчі здібності учнів ліцеїв». *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 8(2). С. 83-90
29. Павлик О. А. Дидактичні умови формування творчої особистості молодшого школяра на уроках української мови як другої. 2015. Вип. 67. С. 113-118.
30. Пов'якель Н. І. Практична психологія креативності. К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. 321 с.
31. Равлюк Т. Діагностика та раннє виявлення творчих здібностей. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2005. Вип. 20. С.112-118.
32. Роєнко Л.М. Теорія і технології вивчення освітньої галузі «Мова і література». Курс лекцій: Посіб. для студентів та учителів почат. кл. Умань, 2015. 126 с.
33. Романовська, Д. Технології вивчення ефективності діяльності психолога. *Психолог. Шкільний світ*. 2006. № 11. С. 5–10.

34. Типові освітні програми для 3-4 класів НУШ.
35. Туриніна О. Л. Психологія творчості: навч. посіб. К.: МАУП, 2007. 160 с.
36. Холодная М. А. Эволюция интеллектуальной одаренности от детства к взрослости: эффект инверсии развития. *Психологический журнал*, 2011. Том 32, № 5. С. 69-78.
37. Чорна Л.Г. Психологія забезпечення розвитку творчих здібностей учнів. *Психологічна газета*. 2001. №2. С.42-46.

ДОДАТКИ

Додаток А.

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Ручка Діана Олександрівна, учасниця освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участів будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальностей до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

24.03.2021

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Ruchka', written in a cursive style.

Діана Ручка